

MINISTERSTWO EDUKACJI I NAUKI
DEPARTAMENT PROGRAMÓW NAUCZANIA I PODRĘCZNIKÓW

Warszawa, 11 sierpnia 2021 r.

DPNP-WPPiP.053.1.2021.ER

Pan
Jakub Pakuła

Szanowny Panie,

odnosząc się do treści petycji przesłanej do Ministerstwa Edukacji i Nauki dotyczącej *wprowadzenia nowych wymogów dopuszczania podręczników do „Wiedzy o Społeczeństwie”, w szczególności dla szkół ponadpodstawowych*, uprzejmie informuję.

Nauczanie w szkołach odbywa się poprzez realizację programów nauczania do danych zajęć edukacyjnych.

Preambuła nowej podstawy programowej dla szkół ponadpodstawowych, która jest uregulowana w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. *w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia*¹, iż w procesie kształcenia ogólnego obowiązkiem szkoły jest kształtowanie u uczniów postaw sprzyjających ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takich jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. Podkreśla się dalej – w ślad za wcześniejszą podstawą programową - że w rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Zadaniem szkoły jest więc m.in. przygotowanie i zachęcanie uczniów do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat.

Treści nauczania z zakresu edukacji społecznej i obywatelskiej, w tym dotyczące praw człowieka oraz harmonijnego współistnienia, są realizowane w szczególności w ramach języka polskiego, filozofii, historii, wiedzy

¹ Dz. U. poz. 467, ze zm.

o społeczeństwie, etyki, wychowania do życia w rodzinie, wychowania fizycznego.

Np. w podstawie programowej przedmiotu wiedza o społeczeństwie, w dziale *Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów* wskazuje się treści nauczania dotyczące godności ludzkiej i praw, które przysługują każdemu człowiekowi, postaw obywatelskich, działania w życiu społecznym, rozpoznawania przypadków łamania praw człowieka, problemów społeczno-politycznych na poziomie lokalnym, państwowym, europejskim i globalnym, możliwości ich rozwiązania.

Dział *Komunikowanie i współdziałanie* przewiduje natomiast rozwijanie umiejętności dyskusowania, prezentowania stanowiska na forum publicznym, okazywania szacunku wobec odmiennych poglądów, współpracy w grupie, z uwzględnieniem podziału zadań oraz wartości obowiązujących w życiu społecznym, korzystania z procedur i możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego.

Przepisy ustawy o systemie oświaty² stanowią, że nauczyciel lub zespół nauczycieli przedstawia dyrektorowi szkoły program nauczania do danych zajęć edukacyjnych.

Dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, dopuszcza do użytku przedstawiony przez nauczyciela lub zespół nauczycieli program nauczania.

Dopuszczone do użytku w danej szkole programy nauczania stanowią szkolny zestaw programów nauczania. Dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za uwzględnienie w szkolnym zestawie programów nauczania całości podstawy programowej kształcenia ogólnego ustalonej dla danego etapu edukacyjnego.

Program nauczania może obejmować treści nauczania wykraczające poza zakres treści nauczania ustalonych w podstawie programowej, jednak zawsze musi on być dostosowany do potrzeb i możliwości uczniów, dla których jest przeznaczony.

Jednocześnie, należy podkreślić, że zgodnie z art. 22aa cyt. ustawy, nauczyciel może zdecydować o realizacji programu nauczania:

- 1) z zastosowaniem podręcznika, materiału edukacyjnego lub materiału ćwiczeniowego lub
- 2) **bez zastosowania podręcznika** lub materiałów, o których mowa w pkt 1.

Program nauczania może być realizowany również z wykorzystaniem w szczególności urządzeń, sprzętu lub oprogramowania, przydatnych do realizacji tego programu, z uwzględnieniem potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów.

Powyższe oznacza zdecydowanie, że w szkole nie „realizuje się” podręcznika, ale program nauczania.

² Art. 22 a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2020 r. poz. 1327 t. j., ze zm.)

Wybór podręcznika albo materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych obowiązujących w szkole dla danej klasy następuje kolektywnie dla poszczególnych zajęć edukacyjnych przez zespoły nauczycieli prowadzących dane zajęcia.

W przypadku wyboru podręcznika do realizacji danego programu nauczania, wybór ten jest dokonywany spośród podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego. Natomiast materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe nie podlegają procedurze dopuszczenia do użytku szkolnego.

O tym, co jest materiałem edukacyjnym decydują de facto nauczyciele, którzy mogą wybrać (a następnie zakupić ze środków dotacji celowej, jakie otrzyma na ten cel szkoła), zamiast podręcznika dopuszczonego do użytku szkolnego, inny materiał edukacyjny, pod warunkiem, że wybrany materiał:

- 1) zastąpi lub też uzupełni podręcznik,
- 2) będzie służył uczniom danej klasy przez co najmniej trzy lata szkolne.

Dyrektor szkoły, na podstawie propozycji zespołów nauczycieli, ustala:

- a) zestaw podręczników lub materiałów edukacyjnych obowiązujący we wszystkich oddziałach danej klasy przez co najmniej trzy lata szkolne,
- b) materiały ćwiczeniowe obowiązujące w poszczególnych oddziałach w danym roku szkolnym.

Jednocześnie warunki, jakie musi spełnić podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego określają przepisy art. 22an-22ao ustawy o systemie oświaty i rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 października 2019 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.³

Zgodnie z art. 22ao ust. 3 ustawy podręcznik musi zawierać usystematyzowaną prezentację treści nauczania z zakresu danych zajęć edukacyjnych ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Nie może zawierać odwołań i poleceń wymagających korzystania z opracowanych przez określonego wydawcę dodatkowych materiałów dydaktycznych przeznaczonych dla ucznia oraz materiałów i treści o charakterze reklamowym.

Podręcznik do danych zajęć edukacyjnych w szkole ponadpodstawowej:

- 1) jest poprawny pod względem merytorycznym, dydaktycznym, wychowawczym i językowym, w szczególności:
 - a) uwzględnia aktualny stan wiedzy naukowej, w tym metodycznej,
 - b) jest przystosowany do danego poziomu kształcenia, zwłaszcza pod względem stopnia trudności, formy przekazu, właściwego doboru pojęć, nazw, terminów i sposobu ich wyjaśniania,
 - c) zawiera materiał rzeczowy i materiał ilustracyjny odpowiedni do przedstawianych treści nauczania,
 - d) ma logiczną konstrukcję;

³ Dz.U. poz. 2013

- 2) zawiera zakres materiału rzeczowego i materiału ilustracyjnego odpowiedni do liczby godzin przewidzianych na dane zajęcia edukacyjne w ramowym planie nauczania dla danego typu szkoły;
- 3) zawiera propozycje działań edukacyjnych aktywizujących i motywujących uczniów;
- 4) umożliwia uczniom ze zróżnicowanymi możliwościami nabycie umiejętności ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego;
- 5) określa zakres kształcenia: podstawowy lub rozszerzony - w przypadku szkoły ponadpodstawowej;
- 6) zawiera treści zgodne z przepisami prawa, w tym ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi; (...)⁴.

W przypadku podręcznika w postaci papierowej – jest opracowany w postaci podręcznika papierowego i ponadto jego cyfrowe odzwierciedlenie jest zamieszczone na informatycznym nośniku danych lub w Internecie (warunek obowiązujący w stosunku do postępowań prowadzonych od 1 stycznia 2020 r.).

W przypadku podręcznika w postaci elektronicznej – jest opracowany w sposób pozwalający na zastosowanie rozwiązań umożliwiających odczyt przez uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Podręcznik w postaci elektronicznej musi uwzględniać także wymagania dostępności określone w załączniku do ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U., poz. 848).

Postępowanie w sprawie dopuszczenia podręcznika do użytku szkolnego jest prowadzone na podstawie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego z uwzględnieniem szczegółowych uregulowań wynikających z cyt. ustawy *o systemie oświaty* i cyt. rozporządzenia *w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników*.

Zgodnie z art. 22an ust.1 cyt. ustawy o systemie oświaty minister właściwy do spraw oświaty i wychowania dopuszcza do użytku szkolnego podręcznik po uzyskaniu pozytywnych opinii rzeczoznawców wyznaczonych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania z listy rzeczoznawców prowadzonej przez tego ministra.

Warunkiem dopuszczenia do użytku szkolnego większości podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego jest uzyskanie trzech pozytywnych opinii, sporządzonych przez rzeczoznawców, w tym:

⁴ §2 cyt. rozporządzenia *w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników*

- dwóch opinii merytoryczno-dydaktycznych, zawierających szczegółową ocenę poprawności pod względem merytorycznym i szczegółową ocenę przydatności dydaktycznej,
- jednej opinii językowej, zawierającej szczegółową ocenę poprawności pod względem językowym, w tym ocenę komunikatywności tekstu podręcznika.

Rzeczoznawca, sporządzając opinię o podręczniku:

- stwierdza, czy podręcznik spełnia warunki określone w ustawie i rozporządzeniu,
- wskazuje wszystkie konieczne do wprowadzenia poprawki.

Rzeczoznawca ocenia, czy podręcznik jest poprawny pod względem merytorycznym, dydaktycznym, wychowawczym i językowym, w tym m.in.:

- uwzględnia aktualny stan wiedzy naukowej, w tym metodycznej,
- jest przystosowany do danego poziomu kształcenia, zwłaszcza pod względem stopnia trudności, formy przekazu, właściwego doboru pojęć, nazw, terminów i sposobu ich wyjaśniania,
- zawiera materiał rzeczowy i materiał ilustracyjny odpowiedni do przedstawianych treści nauczania,
- ma logiczną konstrukcję.

A zatem weryfikowana jest nie tylko zgodność podręcznika z podstawą programową danego przedmiotu na danym etapie edukacyjnym.

Podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego są na bieżąco wpisywane do wykazu podawanego do publicznej wiadomości na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji i Nauki publicznie dostępna jest także informacja o przebiegu procedury dopuszczenia do użytku szkolnego poszczególnych podręczników, w tym również o uzyskanych przez podręczniki opiniach (pozytywna, warunkowa, negatywna).

Przepisy dotyczące rzeczoznawców do spraw podręczników określa również cyt. ustawa o systemie oświaty oraz rozporządzenie w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.

Wpis na listę rzeczoznawców jest dokonywany na wniosek osoby zainteresowanej. Zgodnie z art. 22as ust. 3 i 4 ustawy o systemie oświaty, listy rzeczoznawców są podawane do publicznej wiadomości na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Rzeczoznawcami mogą być osoby posiadające co najmniej wykształcenie wyższe magisterskie, doświadczenie i osiągnięcia w pracy naukowej lub dydaktycznej, kompetencje w dziedzinie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz rekomendację instytucji potwierdzającą posiadanie doświadczenia i osiągnięć w pracy naukowej, dydaktycznej przez osobę ubiegającą się o wpis na listę rzeczoznawców, zapewniających należyte wykonywanie obowiązków rzeczoznawcy do spraw podręczników.

Instytucjami rekomendującymi mogą być:

1. stowarzyszenia naukowe,
2. instytuty badawcze,
3. jednostki naukowe Polskiej Akademii Nauk,
4. Polska Akademia Umiejętności,
5. szkoły wyższe,
6. komitety główne olimpiad przedmiotowych.

Na listę rzeczoznawców sporządzających opinie językowe mogą być wpisane osoby posiadające rekomendację jednej z wyżej wymienionych instytucji oraz dodatkowo rekomendację Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, szkoły wyższej prowadzącej studia trzeciego stopnia w dyscyplinie naukowej językoznawstwo i prowadzącej badania w zakresie języka polskiego albo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.

Dodatkowo uprzejmie informuję, że w marcu br. zakończyły się prace Zespołu ekspertów do spraw podręczników do języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie dla klasy I i II szkoły ponadpodstawowej liceum ogólnokształcącego oraz technikum. Zespół ekspertów do spraw podręczników został powołany przez Ministra Edukacji i Nauki, a jego pierwsze spotkanie odbyło się 17 lutego br. Członkowie zespołu podkreślili wówczas, że istotną kwestią jest zwrócenie uwagi na to, czy treści zawarte w podręcznikach obejmują nie tylko wymagania szczegółowe określone w podstawie programowej, ale również sformułowane tam wymagania ogólne.

Efektom tych prac jest raport ze szczegółowymi opiniami na temat podręczników. Wnioski z raportu zostały przekazane wydawcom. Poniżej link z informacjami:

<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/zakonczenie-prac-zespołu-ekspertow-do-spraw-podrecznikow>

Mając na uwadze powyższe tj. obecnie obowiązujące warunki dopuszczania do użytku szkolnego podręczników, w tym również do zajęć edukacyjnych WOS, nie jest zasadne wprowadzanie nowych wymogów w postulowanym zakresie.

Z wyrazami szacunku

Tomasz Kulasa
Zastępca Dyrektora
/ – podpisany cyfrowo/